

Курыленка Г. М. (Мінск)

Канцэпцыя радзімы ў мастацка-вобразнай сістэме Максіма Танка

Максім Танк перш за ўсё ў сваёй паэтычнай творчасці імкнецца акрэсліць выразныя маральна-этычныя арыенціры, якія паступова трансфармаваліся ва ўстойлівую мастацка-вобразную сістэму.

Адным з такіх цэнтральных арыенціраў у мастацкай сістэме М. Танка з'яўляецца філасофскае асэнсаванне паняцця “радзіма”. Тое літаратурнае пакаленне пісьменнікаў, што прайшло праз вымушаны гістарычны падзел Беларусі, праз разрыў “па-жывому” на дзве састаўныя часткі – на Заходнюю і на Усходнюю, – добра разумела важнасць, жыццёвую неабходнасць усведамлення беларускім народам дадзенай канцэпцыі як цэласнага ўспрыняцця ўвасобленага паняцця Радзімы. Добра разумеў гэта і Максім Танк. Больш таго, матыў страчанага дома, страчанай Радзімы, якую неабходна вярнуць, аб’яднаць, зберагчы, з’яўляецца скразным у творчасці паэта.

Праблема вяртання гістарычнай памяці беларускага народа прысутнічае ў адным з асацыятыўных твораў Максіма Танка – у вершы “На шумнай цыркавой арэне”. Дадзены твор з’яўляецца хутчэй павучальнай, мудрай гісторыяй-прытчай для дарослых. У вершы аўтар звяртаецца да вобраза жывёльнага эпасу – да вобраза мядзведзя, што “працуе” ў цырку, лічыцца таленавітым артыстам, таму што добра выконвае падрыхтаваную дрэсіроўшчыкам праграму. Палярны мядзведзь даўно ўжо забыўся пра свае ўласныя інтарэсы, ён прывык да штучнага цыркавога свету, які стаў лічыць за свет сапраўдны, натуральны. Увесь яго спрыт і сілы ідуць на тое, каб куляцца перад натоўпам людзей, забаўляць іх. І толькі марожанае, якое нехта з наведвальнікаў неасцярожна даў лізнуць касалапаму артысту, змагло вярнуць яму страчаную памяць. Ён раптам успомніў халодную Поўнач, родную стыхію і, “як малы, заплакаў”.

У вершы “Шмат ты дзяцей узгадала” аўтар не толькі называе канкрэтны код тоеснасці, ідэнтыфікацыі Беларусі, абвясціўшы: “Зямля – наша родная Маці”, але і смела ўскладае адказнасць за яе лёс на чалавека: “Толькі ніхто цябе так / Не спустошыў, прызнацца, / Як чалавек. / Часам аж цяжка паверыць, / Што і ён – сын твой, / А не пякельны прышэлец” [1, с. 245].

У дадзеных радках мы не знаходзім ні ранейшага рамантычнага захаплення беларускімі пейзажамі, ні замілавання нарачанскімі соснамі, а, наадварот, сутыкаемся з праяўленнем абвостранага чалавечага болю, аўтарскай іроніі і з дакладна сфармуляванай інвектывай (абвінавачваннем) у адносінах да сучаснага соцыума. Аналагічную трыяду : вызначэнне тоесных паняццяў “Радзіма”, “дом”, адказнасць” мы сустракаем і ў вершы

“Экалогія”, дзе экспрэсія душэўнага болю паэта акумуляецца ў радках: “Няўжо не бачыце, / Як яе здратавалі, / Вытапталі, / Пакалечылі?” [1, с. 39].

Зразумела, што толькі чалавеку неабыхаваму, чалавеку, які выпакутаваў, выпесціў у сабе некалі паняцце “дом-радзіма” будзе так балець, што пачуццё гэтага болю не можа не ўзрушыць, не закрануць кожнага з нас.

Верш-рэфлексія “Вяртанне” адрасуецца хутчэй самому сабе, уласным думкам, уласным перажыванням. Вуснамі лірычнага героя аўтар прызнаецца, што, калі адлучаецца далёка ад Радзімы, страчвае з ёй сувязь, перастае адчуваць яе, жыць з ёй адным жыццём: “Калі ў сваёй вандроўцы / Я адлучаюся далёка / Ад Радзімы / І ўжо не чую яе хлеба, / Не бачу прызыўных яе агнёў” [1, с. 270].

Больш таго, аўтар разумее, што ў яго песні пачынаюць “залятаць чужыя птушкі, воблакі, вятры”. Дадзеная лірычная замалёўка – гэта аўтарская споведзь, аўтарскае пакаянне таго, хто як “блудны сын” заўсёды вяртаецца дадому і “чакае, ці даруюць”. Пісьменнік нагадвае, што адрыў ад бацькаўшчыны нясе ў сабе пагрозу дэградацыі асобы. Зразумела, што патрыятызм – гэта агульначалавечая гуманістычная традыцыя. Адначасова ў вершы гучыць напамін чалавецтву, выказаны яшчэ старажытнымі грэкамі ў міфе пра Антэя, які быў моцны сваёй сувяззю з зямлёй.

Матыў страчанага раю (дому) гучыць і ў вершы “З новага апакаліпсіса”. Пабудова структурнай кампазіцыі верша, метафарычная філасафічнасць яго радкоў, апакаліпсічная вобразнасць фактычна прымушаюць перажыць занава ўвесь жах наступстваў чарнобыльскай трагедыі. Сюррэалістычная карціна паслячарнобыльскага беларускага дому створана пры дапамозе жорсткіх мастацкіх формаў і сродкаў: Вось перад намі паўстае хаціна, якую асіраціла “забойчая пошасць Чарнобыля”. А вось у гэтай хаце гушчалка-люлька дзіцячая, што “стала апошнім пасцеляй”. Затым – абразы цудатворцаў, “пакінутыя ў каравуле”. Бусянка, якая спрадвечна на Беларусі лічылася сімвалам дабрабыту і сямейнага шчасця цяпер чарнее “цягністым вянком на хаціне”. У давяршэнне да ўсяго – вобраз далёка не Эдэмскага саду: “А ў садзе – няма каму цешыцца, / Хоць гнуцца ад яблыкаў дрэвы / Спакусліва, ды ў былым раі / Ні Бога, ні чорта, ні Евы” [1, с.183].

Змрочная карціна гэтага твора пераклікаецца з аналагічнай карцінай, якую апісаў у сваім рамане “Сто год адзіноты” Габрыэль Гарсія Маркес. І верш Максіма Танка, і твор знакамітага калумбійскага пісьменніка аб’ядноўваюць элементы своеасаблівага магічнага сюррэалізму. Тым не менш, у адрозненне ад Нобелеўскага лаўрэата, Максім Танк бадай што ўпершыню дазваляе сабе праявіць пачуцці такой горкай безвыходнасці, наканаванасці і безнадзейнасці. Разам з тым, дадзены верш – гэта не толькі

канстатацыя, і не толькі вербальны рэквіем па беларускаму дому.

Гэта яшчэ і папярэджванне нам усім, падштурхоўванне нас да дзеянняў з мэтай актывізацыі тэрміновага выратавання нашага супольнага дому – планеты Зямля.

Увогуле, варта адзначыць, што паэзія Максіма Танка мае эпічны характар. Кожны верш – гэта своеасаблівае эпічнае палатно, у якім асноўная нагрузка прыпадае на сэнсавое значэнне слова, паняцця ці мастацкага вобраза. Сіла паэтычнага слова пісьменніка выклікае заўсёды пэўны асацыятыўны рад, глыбокую рэфлексію і аналітычныя разважанні.

Рыфма ж у гэтай сітуацыі становіцца абсалютна неабавязковай, што яшчэ больш павялічвае сэнсавую значымасць кожнага беларускага слова.

Такім чынам, Максім Танк імкнецца сваімі вершамі не столькі перадаць пэўную інфармацыю, колькі скіроўвае чытача да філасофскага асэнсавання рэчаіснасці, узбагачаючы пры гэтым мастацкія ёмкасці беларускага слова.

Літаратура

1. Танк, М. “Мне пару крыл дало юнацтва...”: выбр. лірыка / М.Танк; укл. В. Рагойшы. – Мінск : Маст. літ., 2003. – 479 с.